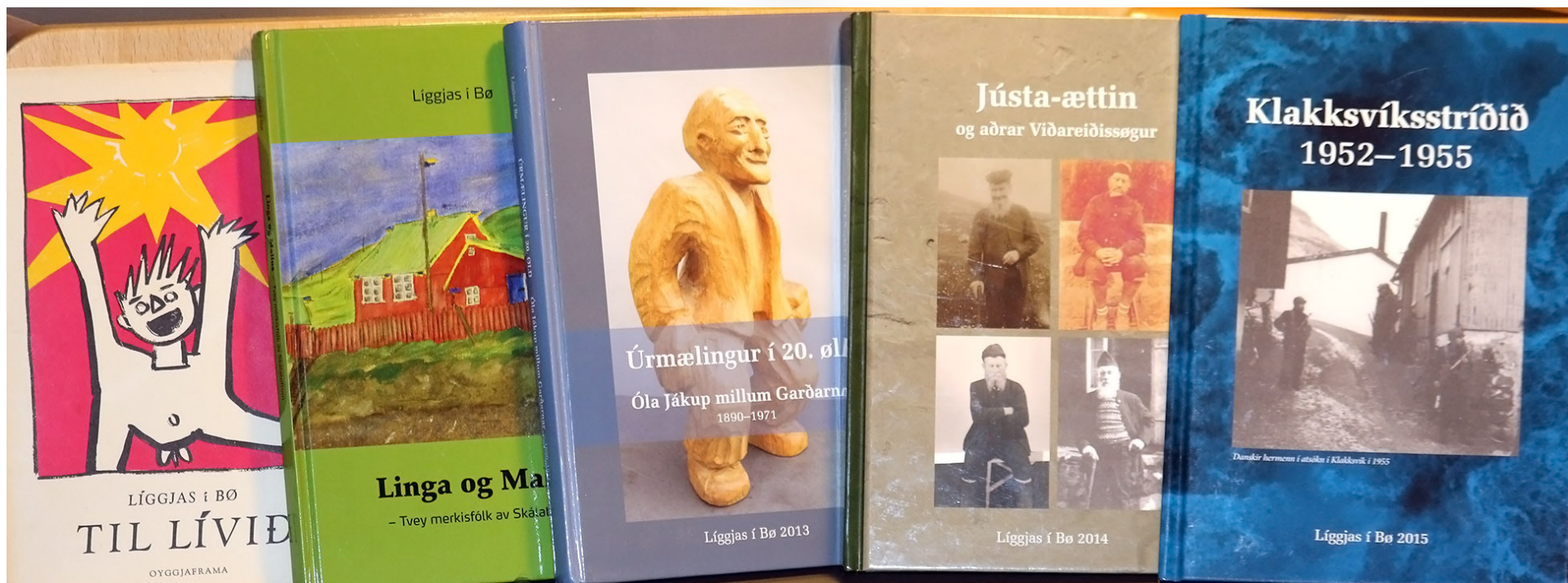

Bækur, ið Liggjas í Bø hefur skrivað

part av tíðini, sum Stríðið vardi. Hann rundar tað soleiðis av: »Tíbetur er læknastríðið farið í gloymibókina, og tey yngru vita lítið og einki um tað.« Hetta man Liggjas í Bø hava hildið vera ein óhepnan enda á einum annars nógv umrøddum máli, og eg giti, at hann við bókini *Klakksvíksstríðið* tilvitað hefur sett sær fyri at fylla hetta søguliga vacuumið út við tí, sum hann mintist afturá og annars visti um og hartil fann av tilfari um hetta heilt sjáldsama tíðarskeið, 1952–1955, í Klakksvíkar søgu og søgu norðoyinga.

Liggjas leggur ikki í at dylja sína støðu. Longu í fororðunum ger hann vart við, at hann hefur skrivað bókina fyri at donsku kanónin og politisku dómarnir ikki skulu fáa seinasta orðið, og hann staðfestir eisini, at orðingarnar av og á eru merktar av, at høvundurin er parthallur. Greið tala, og lesarin veit harvið frá fyrsta bríksli, hvørjum hann er uppi ímóti. Høvundin setir Læknastriðið inn í ein søguligan kontekst. Umvegis buldrasligu stríðsárini, har Klakksvíkin eisini varð rakt og bumbað, frælsisatkvøðuna í 46, tá ið 72% av borgarum býarinnar valdu, at Føroyar loystu frá Danmark, og so sosialu og átrúnaðarligu rembingarnar, sum eltu kjalarslóðina í óvanliga stóru menningini í Klakksvík hesi árin. Halvorsen lækni er eitt mál í málinum, men tað kemur mær fyri, at hann hefur sama týðning í Klakksvíksstríðnum, sum tað eina skotið í Sarajevo hevði fyri fyrja heimsbardaga.

Har hekk so nógv uppi við. Samstundis sum teir bygdu sínar egnu stovnar, skúlar, sjúkrahús o.a., vóru teir partur av skattagrundarlagnum hjá øllum landinum, og tá centralmaktin, tað veri seg í Havn ella í Keypmannahavn, tók yvir stýringina av m.a. sjúkrahúsinum, tá kendu teir seg ikki at standa nóg væl í sólini, kanska slettis ikki. Teir vórðu ikki hoyrdir yvirhøvdur, so lítið, at einaferð umrøddu teir móguleikan fyri at gevast at gjalda skatt til landskassan, ella til myndugleikan í Havn. Tá renna úr svørðinum objektivar fyritleytingir fyri bylting. Slagið um Føroyar var fyribils tapt við Heimastýrislógini, og nú skuldi slagið standa um Klakksvíkina. 95% ararnir vóru klárir at manna herliðið, og hóast sagt verður, at ongín ítøkilig leiðsla var í Stríðnum, so gerst tað skjótt greitt, at nakrir commandantar taka hesa ábyrgdina á seg, hóast høpið ikki var skipað formliga.

Liggjas rør framundir, at hetta mest av øllum líktist einum guerillakríggi, einastaðni skrivur hann, at Jens Cristian var ein sannur orðsins maður, og einum slíkum er brúk fyri í eini kollveltingarstøðu, í aðrari syftu tekur hann til »tá ið geriljastriðið tók seg upp ímóti hersetingini«, og sum ein kendur frælsisstríðsmaður einaferð tók til: »Partisanurin er sín egni generalur. Ein avgerandi treyt fyri at partisanurin skal yvirleva er, at hann dugir at laga seg eftir viðurskiftunum, og ikki minst at hann dugir at brúka umstøðurnar sær sjálvum til fyrimunar, so langt ávegis sum gjørligt. Hann skal vera kvikur í høvðinum, og harafturat skal hann hava eitt hugflog, sum ger hann førar fyri í stundini at saðla um, at broyta taktikkinn, um annars gongdin í bardaganum krevur hetta. Tað eru hesir eginleikar, ið koppa øllum vunderingum hjá kappingarneytum, hjá figgjandaligum feltharrum og ger teir desorienteraðar og veikar.« Kortini finst altíð ein krýndur ella ókrýndur chef-commandantur í einum partisanheri. Í Klakksvík mundi havnarmeisterin og sjómansskúlalærarin Fischer Heinesen bera ta byrðuna á sínum akslum, og eftir øllum at døma hefur hann átt røttu rættvísiskensluna og avgerandi sálarstyrkina fyri at lyfta henni. Hann var primus inter pares. Tað bendir dómurin eisini á, at dómsvaldið er komið eftir, og tað sama rør sakførari hansara, Sigurð Joensen, eisini framundir í útvarpssamrøðu við Jógvan Arge fyri mongum árum síðani.

Tað fløðir og fjarar í stríðnum hesi árin, men tá borgarliga landsstýrið, við Kristiani og Hákuni Djurhuus á odda, saman við donsku stjórnini, senda danska herin til frontin í Klakksvík, tá ber av. Teir hava fingið boð um at knúsa alla mótstøðu og eru klárir at pulvuriserá býin, um tað gerst neyðugt. Danski herurin, saman við donskum lögrelgulíðum og blóðhundum, er farin í hernaðarligt víggj ímóti donskum ríkisborgarum í Føroyum – í Klakksvík. Teir sum ráða fyri borgum í Føroyum um hetta mundið, og danska javnaðarstjórnin, fáa, helst av røttum, av grovfilini í bókini, og hon gevur eina heilt aðra mynd av hesum monnum, enn higartil hildið ímillum manna. Samanumtøkan hjá Liggjasi er sigandi: »Stóru dólgarin vóru ríkisumboðið, umboðandi veruligu valdsharrarnar í Føroyum, og lögmaður og landsstýrið,

sum als ikki skiltu sína uppgávu sum verjar av fólksins áhugamálum.« Latent liggur tað undir skringingini, at myndugleikarnir og landslæknin og læknafelagið als onki gjørdur fyri at loysa málið, fyrrrenn tað kom upp í ein stúgva.

Øll eiga at lesa hesa framúr góðu bókina, sum veruliga gevur hesum famøsa stríði liv, kjøt og sál. Halvorsen fór av landinum aftur, og so ber til at spyrja hvør vann og hvør tapti. Sølvará sigur at: »Tað er yvirhøvdur trupult at finna nakrar vinnarar í læknamálinum, – um tað altso verður sæð burtur frá Tjóðveldisflokkinum, sum vann løgtingsvalið í 1958 – men skal peikast á ein tapara, so er tað fullkomna politiska maktasloysi hjá nýggja heimastýrinum, tað sum fyrst leypur í eyguni. Ítøkiliga ber sjálvandi til at siga, at myndugleikarnir vunnu læknastríðið, men tað vóru fyrst og fremst *rikismyndugleikarnir*, sum vunnu hetta stríðið, meðan *føroyskir myndugleikar* vóru fullkomuliga hjálparleysir.« Í aftursjónini ber tó til at siga, at umframt Christianskirkjuna, vunnu norðoyingarnir á strategisku rásini slagið, samfelagið helt fram sum eitt »sjálvstøðugt« samfelag í samfelagnum, og enn hefur ongín átt dirvi í sær, at fremja metropolitiska dreymin um at niðurleggja Klakksvíkar Sjúkrahús, bara Læknastriðnum fyri at takka. Klakksvíkingar kunnu takka guerilluni undir leiðslu Fischers fyri, at fremmandir myndugleikar ikki enn tann dag í dag hætta sær at nema mál har norðuri, serliga ætlaði niðurlaðingarmál, við einum klova.

So stutt er søguslóðin aftur til Klakksvíksstríðið, at eg minnst Fischer Heinesen. Tá eg sum smádrongur onkuntíð kom á Klakksvík við pápa mínum, tá siglt varð ímillum Føroyar og útland, kom hann umborð at vitja. Hann hevði verið lærari og stjóri á Navigatiónsskúlanum í Marstal, pápi mín er skipsførari frá sama skúla og sjálvur eri eg føddur í sama býi. Kanska rættaði hann onkuntíð kumpassina, men fyri einum 12 ára gomlum óvita líktist hann meiri einum einum guerillasoldáti, enn tá einum í broddi fylkingar. Í bitum havi eg seinri funnið útav, hvussu komplext hetta flogvitið var – spennandi allan vegin úr Emmaus út á hermótið. Liggjas fabulerar stutt um persónin í endanum

á bókini, og um politiska observansin gitir hann, at í innanhýsisstríðnum í Fólkaflokkinum, stóð hann undir liðini á Thorsteini Petersen, meðan Kjølbro og Hákun Djurhuus stóðu á hinum meiri sambandska veinginum. Nú veit eg ikki um nøkur brøv ella samskipti liggja eftir Fischer, hugsu serliga um ídna leiklutin Tjóðveldisflokkurin átók sær, serliga tá nakað var fráliðið í stríðnum. Løgið skal tað vera, um samband ikki hefur verið ímillum Erlend og Fischer. Komi í hesum sambandinum at hugsa um eitt bræv, sum Grækari Madsen skrivur Erlendi Patursson úr Kvívík í 1947, har hann eggjar honum til at fara undir at skipa ein loysingarflokk, nú Fólkaflokkurin hefur svikið. Í endanum á brævinum skrivur hann soleiðis: »Eg ætli mær at velja Fischer Heinesen, les tú bara brævið fyri honum og hinum.« Hetta bendir á, at Fischer Heinesen var svorin loysingarmaður, og stovnaðu teir ikki loysingarflokk, so var havnarmeisterin í Klakksvík hansara maður. Hetta kundi bent á, at Fischer hefur umrøtt móguleikan fyri at fara uppi politikk, men tað gjørdi hann kortini ikki.

Tíbetur kanska fyri klakksvíkingar, tí avrik hansara býnum til frama eru so magnfull og avgerandi, at býurin átti at reist honum eina standmynd.

Nú ber til at fáa eina gjølliga fatan um Læknastriðið ella Klakksvíksstríðið. Leggur man skjalatilfarið og metodisku søguligu skringingina hjá Sølvará saman við bókini hjá leikmanninum og skaldinum Liggjasi í Bø, fær man eina sera góða mynd av einum stríði, sum næstan kennist óveruligt, ja, tað er í grundini ófatiligt at hetta kann vera farið fram í Føroyum fyri seksti árum síðani. Tá eg las *Klakksvíksstríðið*, kom eg at hugsa um stórverkið og bókina *Stórleiki og fall triðja Ríkisins* hjá amerikanska journalistinum William L. Shirer, sum var sjónarvátur í Berlin undir kríggnum. Sølvará er søgumaðurin, sum ikki var føddur, tá klakksvíkingarnir vóru á barrikadunum, og Liggjas er okkara Shirer, sum var á frontinum, og ímillum teirra sum vóru á hermótinum í hesum døgum, tá Klakksvíkin lá í hørðum stríði við teir, ið ráddu fyri borgum í Havn og í Keypmannahavn.

Hendan bókina er so tikin úr leikum, at eg ætli mær at fara undir at lesa hana uppáftur.